

Mateja Videmšek,
Damir Karpljuk, Jera Zajec in Maja Meško

Gibalna/športna dejavnost predšolskih otrok s posebnimi potrebami

Izvleček

Delo z otrokom s posebnimi potrebami zahteva specifične pristope, ki izhajajo iz otrokovih sposobnosti in potreb. Močnja oziroma ovira z vsemi posledicami je le ena od značilnosti otroka, ki jih morajo odrasli v vrtcu prepoznati in upoštevati pri vsakodnevnem načrtovanju in izvajanju dejavnosti. Pristop vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke vrtca ocenjujejo mnogi strokovnjaki kot najboljšo prakso, če tak pristop omogoča spodbujanje otrokovega razvoja. Otroku s posebnimi potrebami omogoča razvoj njegovih sposobnosti, usvajanje različnih znanj, stike z vrstniki in lažjo socializacijo, hkrati pa drugim otrokom daje možnost razumevanja in spoštovanja drugačnosti.

Za otroke s posebnimi potrebami je pomembno, da se čim bolj zgodaj, že v vrtcu, vključujejo v skupne dejavnosti s sovrstniki in da se izvajanje socialno-integracijskih dejavnosti nadaljuje kontinuirano tudi ob prehodu v šolo.

Ključne besede: predšolski otroci, posebne potrebe, integracija, gibanje.

Motor/sport activity of preschool children with special needs

Abstract

Working with a child with special needs requires special approaches that must be adapted to the child's abilities and needs. The disability or dysfunction with all of its consequences is only one of the child's characteristics that the adults in preschool must recognise and consider in their daily planning and implementing of activities.

The approach in which children with special needs are integrated into regular preschool classes has been evaluated by the experts as the best practice, but if only it encourages the child's development. The child with special needs can thus develop his/her abilities, acquire different knowledge, establish contacts with his/her peers and socialise more effectively; at the same time, other children have the possibility of better understanding and respecting differences.

It is important that children with special needs participate as early as possible (already in preschool) in joint activities with their peers and that the implementation of the social-integration activities also continues when the child goes to primary school.

Key words: preschool children, special needs, integration, movement

■ Uvod

Temeljna usmeritev Evropske unije na področju vzgoje in izobraževanja je, da vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redne oblike vzgoje in izobraževanja ni razumljeno le kot vključevanje otroka v določen vrtec ali šolo, temveč kot proces, v katerem ima otrok možnosti za najugodnejši razvoj in napredek, katerega končni cilj je doseganje čim višje stopnje neodvisnosti in socialne integracije (Lebarič, Kopal Grum in Kolenc, 2006).

S kurikularno prenovi so se tudi v Sloveniji na področju predšolske vzgoje zvrstile številne novosti glede socialno-integracijske vloge vrtcev, ki naj bi s svojimi strokovnimi delavci skrbeli za razvoj kakovostnih socialnih odnosov med otroki, spodbujali strpnost, solidarnost in sožitje med vsemi udeleženci vzgojno-izobraževalnega procesa.

Prilogo *Kurikulumu za vrtce* (1999) predstavljajo *Navodila h kurikulumu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami*. Namenjena so strokovnim delavcem vrtcev, ki imajo v svoje oddelke vključene otroke s posebnimi potrebami, za primerno izvajanje vzgojno-izobraževalnega programa. Uporabljajo se skupaj s *Kurikulumom za vrtce*.

Vključevanje otrok s posebnimi potrebami med druge vrstnike omogoča razvoj njihovih sposobnosti, hkrati pa sprejemanje in priznavanje drugačnosti in motenj, ki jih spremljajo vse življenje. Obenem dajejo tako otrokom s posebnimi potrebami kot tudi drugim otrokom in odraslim možnost razumevanja in spoštovanja vsakega človeka kot enkratnega in vrednega posameznika (Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS, 2011).

Otrok s posebnimi potrebami je sposoben učenja in napredka na vseh razvojnih področjih, zato naj bo dejaven na vseh

Slika 1: Foto: Bogdan Martinčič

področjih življenja v vrtcu. Glede na njegov razvoj naj mu bo zagotovljeno polno in aktivno sodelovanje z drugimi otroki v skupini in tudi so- oziroma samoodločanje o svojem življenju. **Zato se splošni cilji predšolske vzgoje otrok s posebnimi potrebami ne razlikujejo od ciljev vzgoje otrok brez težav v razvoju** (Nemec in Krajnc, 2011).

Otroku s posebnimi potrebami mora biti v vrtcu omogočen dostop do raznovrstne ponudbe športnih pripomočkov, tako da bo lahko izbral dejavnosti in načine, imel možnost izbire ožje ali širše igralne skupine, po potrebi pa tudi umika v zasebnost, da bo dosegal uspehe in osebne potrditve. Pogosto ima otrok s posebnimi potrebami težave pri enakovrednem sodelovanju pri igri in delu. Ta težava je lahko posledica otrokove motnje, lahko pa tudi odklanjanje s strani posameznikov ali skupine otrok v oddelku, v katerega je vključen. Težave imajo lahko predvsem otroci, ki izstopajo po vedenjskih vzorcih ali po svojem videzu. Zato je pomembno, da so odrasli pozorni na otroka, ki nakazuje željo po igri z drugim otrokom ali skupino otrok, pa sam tega ne more udeležiti. Prav tako je potrebno, da odrasli opazijo otroka, ki se pogosto ali praviloma odmika od skupine, ki vzbuja pretirano pozornost in izkazuje nemir. Vedno poskušajmo najprej ugotoviti vzroke otrokovih stisk in težav ter jih poskušajmo omiliti ali odpraviti (Čas, Kastelic in Šter, 2003).

Otroka s posebnimi potrebami ne stigmatiziramo, zato odrasli otrok v skupini ne opozarja na njegovo drugačnost. Tako tudi otroci v skupini drugačnosti otroka ne bodo pripisovali posebnega pomena in ga bodo lažje ter enakovredno sprejeli medse.

Kurikulum vrtca omogoča, da je lahko otrok s posebnimi potrebami deležen dodatne strokovne pomoči ob izvajanju vsakodnevne dejavnosti v oddelku. Individualna strokovna pomoč v oddelku mora biti izvajana tako, da se ohrani oziroma nadaljuje otrokova igra ali dejavnost, ki jo izvaja, in da otrok ne čuti dodatne obremenitve. Zato se odrasli vključijo v otrokovo dejavnost kot soigralci ali kot usmerjevalci, pri tem pa spodbujajo otroka k razvijanju gibalnih sposobnosti in usvajanju različnih znanj (Čas, Kastelic in Šter, 2003).

■ Otroci z motnjami v duševnem razvoju

Otroci z motnjami v duševnem razvoju predstavljajo največjo skupino otrok s posebnimi potrebami. Glede na stopnjo intelektualnega in socialno-čustvenega odstopanja od pričakovane povprečja govorimo o (Čas, Kastelic in Šter, 2003):

- otrocih z lažjimi motnjami v duševnem razvoju,
- otrocih z zmernimi motnjami v duševnem razvoju,
- otrocih s težjimi motnjami v duševnem razvoju in
- otrocih s težkimi motnjami v duševnem razvoju.

V oddelke vrtcev so najpogosteje vključeni otroci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju, pa tudi nekateri otroci z zmernimi motnjami v duševnem razvoju.

Otroci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju imajo pogosto težave in motnje, ki v predšolskem obdobju še niso

izražene v vsem svojem obsegu, nakazujejo pa se težave na posameznih področjih funkcioniranja, ki opozarjajo na drugačnost otrokovega razvoja. Zaznamo lahko upočasnjeno kognitivno funkcioniranje, zmanjšano sposobnost poslušanja, mišljenje ostaja na konkretni ravni. Otroci imajo lahko težave in motnje na področju občutenja in zaznavanja, oblikovanja predstav in pomnjenja, njihova pozornost je kratkotrajna. Pogosto imajo ti otroci tudi govorno-jezikovne motnje, slabše gibalne sposobnosti, čustvene težave in težave v socialnem prilagajanju. Otroci so največkrat manj uspešni na večini področij dejavnosti.

Slika 2: Foto: Bogdan Martinčič

Otroci z zmernimi motnjami v duševnem razvoju se pomembno razlikujejo od otrok z lažjimi motnjami v duševnem razvoju. Imajo nizko stopnjo spoznavnega razvoja, govornega, emocionalno-socialnega in gibalnega razvoja. Njihova motivacija za lastno aktivnost je šibka, imajo kratkotrajno pozornost in težave prilagajanja. Ohranjene imajo zmožnosti za razvoj socializacije, komunikacije, samooskrbe, enostavnih dejavnosti in iger, za aktiviranje potencialov pa že skozi vse predšolsko obdobje praviloma potrebujejo kontinuirano vodenje in različno stopnjo pomoči, prilagojene dejavnosti in način izvajanja.

Delo odraslega je usmerjeno v spodbujanje otrokovega razvoja in učenja, ne pa v odpravljanje njegovih motenj. S pravočasnim in ustreznim spodbujanjem se lahko posamezne težave, ki izhajajo iz otrokove motnje, omilijo, nekatere pa celo odpravijo (Nemec in Krajnc, 2011).

■ Prilagoditve časa, prostora in izvajanja dejavnosti (povzeto po: Čas, Kastelic in Šter, 2003)

Otrok mora imeti možnost in čas, da vse, kar že zmore, opravi samostojno. Za razumevanje novih dejavnosti oziroma pridobivanje novih izkušenj pogosto potrebuje večjo nazornost in več ponovitev ter tudi prilagajanje dejavnosti glede na njegovo želje ob različnem času.

Prostor je potrebno oblikovati tako, da lahko ob dejavnostih, ki potekajo v oddelku, sočasno poteka tudi individualno delo. Otrok mora začutiti, da je prostor namenjen tudi njemu in da v njem lahko izraža svojo ustvarjalnost.

Kurikulum za vrtce dovolj široko opredeljuje cilje in iz njih izpeljane primere dejavnosti tudi za otroke z motnjami v dušev-

nem razvoju, vključene med vrstnike. Dosežki otrok z motnjami v duševnem razvoju so skromni na večini področij dejavnosti. Otroka se pred drugimi otroki ali odraslimi ne izpostavlja, se ga ne primerja z njimi ali ocenjuje njegove sposobnosti v primerjavi z drugimi, temveč le z njim samim. Odrasli naj otroka z motnjami v duševnem razvoju spodbujajo k tekmovanju s samim seboj.

Otrok z motnjami v duševnem razvoju se slabo zaveda lastnega telesa in pogosto dvomi v svoje gibalne sposobnosti, kar ima za posledico težave v socialni integraciji. Zato je potrebno otroka spodbujati k z raznovrstnim gibalnim dejavnostim, s katerimi bo razvijal gibalne ter druge sposobnosti in lastnosti. Otrokova gibalna dejavnost je namreč v izraziti interakciji s spoznavnimi sposobnostmi in čustveno-socialnimi značilnostmi.

Pri individualnem delu z otrokom je potrebno enakovredno vključevati cilje s področja gibanja in jih integrirati s cilji vseh drugih področij. Z ustreznimi gibalnimi nalogami bo otrok pridobival nadzor nad gibi velikih mišic in postopno razvijal tudi fino motoriko. Razvijanje finih ročnih spretnosti, ki vključujejo tudi grafomotorične spretnosti, je namreč ena pomembnejših nalog tudi pri individualnem delu z otrokom.

Pogosto otroci z lažjimi motnjami v duševnem razvoju na govorno-jezikovnem področju zaostajajo za svojimi vrstniki, slabše razumevajo povedano in se manj govorno izražajo. V komunikaciji z otrokom je nujen očesni kontakt. Z otrokom komunicirajo tako, da jih razume, otroka spodbujajo, da se govorno izraža, počakajo, da dokonča svojo misel. Otrok naj sliši poleg vsakdanjega besednjaka nove, njemu še neznanne izraze. S pomočjo gibanja lahko izrazi svoja čustva, želje, težave, svoje trenutno počutje.

Pri različnih skupnih izražanjih, na primer pri plesnih dejavnostih, ki jih otroci predstavljajo staršem ali drugim otrokom, mora imeti otrok z motnjami v duševnem razvoju vlogo, pri kateri je uspešen in s katero lahko enakopravno sodeluje, kar mu daje občutek pripadnosti skupini in bogati njegove socialne izkušnje.

Otrok z motnjami v duševnem razvoju ima lahko težave pri vzpostavljanju stikov v skupinah. Zgodi se, da ga otroci odklanjajo in se izogibajo stalnemu igralnemu partnerstvu z njim, kar ga lahko osami in potiska na rob dogajanja. Odrasli morajo biti na to pozorni, opaziti njegove stiske in mu pomagati poiškati partnerje v igri. Tudi z neposrednim vključevanjem odraslih v igro se otrok z motnjami v duševnem razvoju in njegovi vrstniki učijo primerne komunikacije, ki naj temelji na strpnosti in iskanju vlog za vsakega posameznika. Pri skupinskih igrah, kjer so pomembna določena pravila, otrok potrebuje pomoč in usmerjanje, če nastopijo težave z razumevanjem in upoštevanjem pravil.

Pomen igre na prostem je za otroka z motnjami v duševnem razvoju izjemnega pomena. Pogosto v igri na prostem pravzaprav šele oživi, saj ima veliko možnosti za igranje z naravnimi materiali, ki ga umirjajo in sproščajo. Igre na prostem, v mivki, na travi, med drevmem, v vodi čim večkrat izkoristimo za individualno delo, kot didaktični material za doseganje ciljev z različnih področij pa lahko domiselno uporabimo vse naravne materiale.

Za igro mora imeti otrok vedno dovolj možnosti; zanj naj veljajo enaka pravila kot za druge otroke. Pomembno je, da so odrasli tudi do otroka z motnjami v duševnem razvoju dosledni, da otrok ne postane negotov, da lahko predvideva in tudi sprejema dogovore.

Cilji in naloge naj bodo realno dosegljivi oziroma uresničljivi. Posebej pomembni so cilji, ki se navezujejo na spoznavanje samega sebe, svojega telesa, funkcij posameznih delov telesa ter zmožnosti in omejitev, ki mu jih ponuja telo. Pozitivne izkušnje telesnega občutenja mu pomagajo pri zaznavanju sebe in okolice, s tem pa se krepi njegova samozavest in samopodoba (Čas, Kastelic in Šter, 2003).

■ Slepi in slabovidni otroci

Slep otrok se normalno razvija le toliko časa, dokler njegov razvoj ni odvisen od vida. Ko pa na njegov razvoj v večji meri vpliva vid, se začneta pri otroku z okvaro vida kazati motnje in ovire v razvoju. Zaradi okvare vida imajo otroci težave v zaznavanju zunanjega sveta, slabo orientacijo v prostoru, slabo ocenjevanje razdalje, smeri in vzajemnega odnosa predmetov. Spremljanje sprememb procesov in pojavov, opazovanje sprememb v naravi ali tudi nadzorovanje svojih gibov je zelo oteženo ali celo onemogočeno. Njihove predstave o predmetih so siromašne, lahko tudi neustrezne. Pogosto imajo velike težave pri posploševanju. Slabše so tudi otrokove gibalne in funkcionalne sposobnosti ter sposobnost socializacije.

Po kriterijih sposobnosti gledanja razlikujemo (Čas, Kastelic in Šter, 2003):

- slabovidnost,
- težko slabovidnost,
- slepoto z ostanki vida,
- slepoto z minimalnim ostankom vida,
- popolno slepoto.

Slabovidni otroci in težko slabovidni otroci lahko v prilagojenih pogojih informacije sprejemajo po vidni poti.

Slepi otroci z ostankom vida lahko z vidom prepoznajo manjše objekte, predmet opazijo na razdalji od enega do dveh metrov, pri igri in zaposlitvah uporabljajo preostali vid, medtem ko **slepi otroci z minimalnim ostankom vida** vidijo sence, obrise večjih objektov in večjih predmetov. Vid jim služi predvsem pri orientaciji, samostojnemu gibanju ter praktičnih zaposlitvah.

Popolnoma slepi otroci informacije iz okolja sprejemajo po vseh preostalih perceptivnih poteh, predvsem preko tipa in sluha.

Da bi bila vzgoja slepega ali slabovidnega otroka uspešnejša in da bi ga čim prej pripravili za življenje, mu je vsa skrb potrebno nuditi že od rojstva dalje.

■ Prilagoditve časa, prostora in izvajanja dejavnosti

(povzeto po: Čas, Kastelic in Šter, 2003)

Ker se s pomočjo vida slaboviden ali slep otrok težko orientira ali se ne more, potrebuje več časa pri urejanju, hoji, pri se-

znanjanju z novimi pripomočki in izvajanju različnih gibalnih/športnih dejavnosti.

Prostor slepega ali slabovidnega otroka je zmanjšan na doseg rok in nog, kajti ni še sposoben izkoristiti podatkov, ki mu jih nudijo ostala čutila. Oprema igralnice mora imeti zaščitene robove, pripomočki naj nimajo ostrih robov. Športni pripomočki naj bodo vedno na znanem, dogovorjenem mestu, vrata na hodnikih ne smejo ostajati odprta, na poteh, kjer se slep otrok giblje, ne sme biti predmetov.

Kjer se giblje slep ali slaboviden otrok, so primerne tipne oznake na tleh, stenah in tudi na omarah za orientacijo. Potrebna je osvetlitev vseh prostorov.

Slepega otroka je potrebno nenehno spodbujati h gibanju, saj je nagnjen k pasivnosti in mirovanju. Dejavnosti morajo biti povezane s prijetnimi doživetji; uspehe je potrebno nagraditi s pohvalo.

Slika 3: Foto: Bogdan Martinčič

Zaradi specifičnega razvoja je pri slepem otroku potrebno posebej razvijati gibalne sposobnosti in otroka usmerjati na uporabo preostalih čutil (tipa, sluha). Novih gibov ga naučimo preko telesnega stika. Namesto koordinacije oko – roka mora slep otrok vzpostaviti koordinacijo uho – roka. To mu omogoča, da poišče smer zvoka, ki ga predmet oddaja, poseže za njim in ga raziskuje. Roka slepega otroka je osnova za raziskovanje sveta.

Otrok z motnjo vida ima enake potrebe po gibanju, manjkajo pa mu spodbude in želja po gibanju. Močno sta izraženi pasivnost in nezainteresiranost. Takšen otrok potrebuje veliko gibanja, npr. dejavnosti v vodi, na snegu in v naravi, pri čemer se morajo upoštevati oftalmologova navodila glede na oftalmološko diagnozo, pričakovan potek očesne bolezni ali stanja ter individualne sposobnosti posameznika.

Vse aktivnosti naj spremlja besedno opisovanje. Otrok mora imeti dovolj časa, da lahko aktivnosti izvede čim bolj samostojno. Za izvajanje posameznih dejavnosti mu odrasli po potrebi zagotovi neposredno vodenje. Pri določenih aktivnostih naj odrasli poskrbi, da si otrok sname očala.

Poleg športnih rekvizitov se otroku ponudijo še zvočne igrače (žoge, baloni, v katerih je npr. zvonček, riž ...), igrače, ki jih otrok potiska pred seboj (vozički, samokolnice), tricikel, skiro, kolo, kotalke, rolke, priporočljive pa so tudi igrače v intenzivnih in kontrastnih barvah.

Za spodbujanje gibalnega razvoja je priporočljivo plavanje, hipoterapija in razne oblike korektivnih vaj ter druge oblike športnih dejavnosti. Z izvajanjem naravnih oblik gibanja (hoja, lazenje, plazenje ...) in manipulativnih dejavnosti (oprijemanje, raziskovanje s prsti) bo otrok postopoma razvil potrebo po dejavnosti in željo po raziskovanju.

Odsotnost vida pri otroku povzroči počasnejše usvajanje besed. Otroku je treba omogočiti, da si nabere raznovrstnih izkušenj preko različnih čutil ter tako zmanjša govorno zaostajanje.

Gibi pri plesnih in drugih gibalnih dejavnostih se mu opišejo ter pokažejo na njegovem telesu in telesu odraslega. Ker ti otroci pogosto nimajo notranje motivacije, jih je treba spodbujati k dejavnostim.

Slep ali slaboviden otrok potrebuje mnogo spodbud okolja, da se vključi v skupino. Potrebno ga je nenehno spodbujati s pomočjo pripomočkov, ki jih prešteva, primerja, meri, razvršča (po obliki, materialu, velikosti itd.). Pomembno je, da postopoma razvije orientacijo na telesu in v prostoru glede na položaj telesa.

■ Gluhi in naglušni otroci

Gluhi in naglušni otroci se razlikujejo med seboj po svojih spoznavnih, zaznavnih, gibalnih, socialnih, čustvenih, komunikacijskih in jezikovnih sposobnostih. Glede na stopnjo izgube sluha uvrščamo (Čas, Kastelic in Šter, 2003)

– med gluhe:

- otroke s popolno izgubo sluha in
- otroke z zelo težko okvaro sluha;

– med naglušne:

- otroke s težko okvaro sluha,
- otroke z zmerno težko okvaro sluha,
- otroke z zmerno okvaro sluha in
- otroke z blago okvaro sluha.

Zaradi začasne ali trajne okvare sluha je otrokova sposobnost slišanja odsotna ali omejena. Prizadetost sluha otežuje opravila, spretnosti in vedenja, ki so nujne sestavine vsakdanjika, ko so gluhi ali naglušni otroci vključeni v slišče okolje. Otrokovo doživljanje okvare in prizadetosti predstavlja oviro, ki ga omejuje v realizaciji pričakovanih družbenih vlog. Za gluhe in naglušne so tako poleg sposobnosti pomembne še stopnja izgube sluha, vzrok in čas nastanka izgube sluha, razvitost glasovnega razvoja, čas vključitve v intenzivno slušno in govorno obravnavo, družina, v kateri živi, in morebitne dodatne motnje, ki se lahko pojavljajo glede na vzrok izgube sluha (motnje spomina, disfazije ...). Vse to vpliva na njihov razvoj, predvsem na govorni in jezikovni razvoj, ter na njihovo vključenost v ožje in širše okolje (Čas, Kastelic in Šter, 2003).

Gluhi in naglušni otroci imajo težave pri razumevanju in uporabi govora oz. jezika ter z njim povezanih funkcij, posredno pa tudi z vključevanjem v socialno okolje. Izražajo se lahko na več načinov: v znakovnem jeziku, pri čemer se poslužujejo kretnj, ki so v najzgodnejši dobi predvsem naravne in posnemovalne, s pisanjem, govorom in prstno abecedo. Na več načinov tudi sprejemajo informacije, ki jim jih posredujejo slišče: z ogledovanjem, poslušanjem s slušnim aparatom, polžkovim vsadkom,

vibratorjem, v pisni obliki ali risbi ter tudi s kretnjami in prstno abecedo, če je med njimi in sliščimi vzpostavljena znakovna komunikacija.

■ Prilagoditve časa, prostora in izvajanja dejavnosti (povzeto po: Čas, Kastelic in Šter, 2003)

Pri posredovanju novih vsebin gluhi ali naglušni otrok potrebuje več časa za razumevanje, sprejem in predvsem predelavo informacij. Potrebuje ponovitev novih in manj znanih informacij na različne načine (z govorom, kretnjo, pisanjem, risanjem, slikovnimi aplikacijami, prstno abecedo, igranjem vlog – dramatizacijo) in sprotno preverjanje razumevanja. To zahteva veliko dodatnega časa in iznajdljivosti odraslih v komunikaciji.

Gluh ali naglušen otrok posluša s pomočjo tehničnih pomagala (individualni slušni aparat, polžev vsadek, vibrator ...). To pomeni, da ne sliši le slabše, ampak sliši predvsem drugače. Za dobro poslušanje s slušnim aparatom so pomembne akustične razmere v prostoru, v katerem se otrok nahaja. Koristen zvok mora presegati hrup okolja od 15 do 20 dB in biti frekvenčno optimalen, ker sicer govor posameznika ne izstopa več iz akustičnega ozadja. Igralnica v vrtcu in velikost skupine morata ustrezati temu pogoju. Za individualno strokovno obravnavo otroka je pogosto potreben tudi ustrezen poseben prostor.

Gluh ali naglušen otrok vedno »poslušča« tudi z očmi. Zato naj sedi blizu odraslega, obraz odraslega naj bo med komunikacijo vedno obrnjen k njemu. Odrasli naj govori z normalnim ritmom, tempom in normalno glasnostjo. Ust si ne sme zakrivati. Njegov obraz naj bo primerno osvetljen. Pri tem mora paziti, da ne stoji pred izviro svetlobe (npr. pred oknom), ker to zmanjša vidljivost in razločnost obraza. Uporablja naj veliko vizualnih in drugih didaktičnih pripomočkov. Seznanjen mora

Slika 4: Foto: Bogdan Martinčič

biti tudi z osnovami delovanja otrokovega slušnega aparata (individualni slušni aparat, polžev vsadek, vibrator ...).

Otroci naj čim bolj pogosto izvajajo naravne oblike gibanja. Ker imajo pogosto težave z ravnotežjem, je potrebno temu posvetiti posebno pozornost. Tudi pri gibalnih dejavnostih otrok praviloma uporablja slušni pripomoček, zato je treba paziti, da ne pride do situacij, ki bi povzročile poškodbo ušesa in aparata.

Otroku naj se z igro spodbuja razvoj fine motorike, še posebej razvoj motorike govoril (igre dihanja in pihanja, igre za razgibanje ustnic in jezika – vsrkavanja, oblizovanje ...) in koordinacije gibanja rok in oči.

Pri svojem delu morajo odrasli uporabljati ustrezne pristope in metode dela:

- pri posredovanju informacij in navodil morajo imeti z otrokom očesni kontakt,
- obliko komunikacije prilagodijo otrokovim sposobnostim in možnostim,
- otrokovo razumevanje sprotno preverjajo, pri tem upoštevajo njegova nebesedna in besedna sporočila,
- uporabljajo veliko vizualnih pripomočkov (naravni material, lutke, slike, fotografije, slikanice, avdiovizualne medije, računalnik ...),
- po potrebi delujejo kot komunikacijski »most« med slišječimi vrstniki in gluhih ali naglušnim otrokom.

Gluhi ali naglušni otrok je lahko ustvarjalen in uspešen na različnih področjih, zato naj se povsem enakovredno ter aktivno vključuje in izraža na vseh področjih. Otrok se vključuje tudi v glasbene dejavnosti; gluhi ali naglušni otrok zaznava glasbo s pomočjo vibracij.

■ Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami predstavljajo zelo heterogeno skupino, v katero spadajo otroci z najpreprostejšo govorno motnjo, ko otrok ne zna izgovoriti posameznega glasu (črke), do najkompleksnejših govorno-jezikovnih motenj, ko je moteno otrokovo izražanje in razumevanje. Pogosto se pri otroku pojavlja kombinacija različnih pomanjkljivosti, ki se kažejo na različnih področjih sporazumevanja (Čas, Kastelic in Šter, 2003).

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami imajo povprečne kognitivne sposobnosti, ki jih lahko spremljajo posebnosti v delovanju centralnega živčnega sistema, ADHD sindrom, specifični primanjkljaji na področju kognitivnega delovanja (strategije, pomnjenje, pozornost ...), težave pri pridobivanju znanj, sekundarne čustvene ali vedenjske težave. Značilne so težave v govornem izražanju ali uporabi jezika. Govorno jezikovne motnje so od lažjih preko zmernih do težjih oblik.

■ Prilagoditve časa, prostora in izvajanja dejavnosti (povzeto po: Čas, Kastelic in Šter, 2003)

Otrok z govorno-jezikovno motnjo potrebuje več časa, da po svojih možnostih odgovori. Odrasli v vrtcu naj imajo dovolj

časa za umirjeno komunikacijo z otrokom. Pri posredovanju novih vsebin naj govorijo počasi in razločno. Otroku potrebuje eno ali več ponovitev, dodatno razlago z različnih vidikov in na različne načine.

Ob primernem ravnanju odraslih se tudi vrstniki sčasoma navadijo počakati na odgovor otroka z govorno-jezikovno motnjo. Vse to mu daje občutek sprejetja, uspešnosti in enakovrednosti v skupini. S pomočjo odraslih in vrstnikov lahko razvije pozitivno samopodobo in se sporazumevanju ne izogiba. Pri vodenih dejavnostih naj bo otrok v ospredju, blizu odraslega, ki mu bo tako lažje pomagal, ponovil navodila, ga spodbujal in vzdrževal očesni kontakt.

Nekateri otroci z govorno-jezikovno motnjo imajo tudi težave pri gibanju. Te otroke je potrebno posebej spodbujati, da se po svojih možnostih vključujejo v vse aktivnosti in vztrajajo pri izvajanju. Sprva je velik poudarek na naravnih oblikah gibanja; otrok naj spozna in obvlada lastno telo v prostoru in času. Nato postopoma prehaja na sestavljene (kompleksnejše) športne dejavnosti.

Otroci naj izvajajo igre dihanja in pihanja ter dejavnosti, s katerimi razvijajo motoriko govoril. Ob različnih in raznovrstnih zabavnih igrah otroci urijo izpihovanje, vsrkavanje, oblizovanje ... Otroka se ne uči govoriti, njegovega govora se ne popravlja. Otroka se spodbuja k besedni komunikaciji; pri tem mora imeti možnost izražanja glede na svoje zmožnosti.

■ Gibalno ovirani otroci

Gibalno ovirani otroci imajo prirojene ali pridobljene okvare, poškodbe gibalnega aparata, centralnega ali perifernega živčevja. Gibalno ovirani otroci imajo lahko kombinacije s slušnimi, vidnimi in govornimi motnjami, motnjami v duševnimi razvoju, prisotne so lahko tudi čustvene težave. Gibalno ovirani otroci se med seboj razlikujejo tudi po stopnji oviranosti (Čas, Kastelic in Šter, 2003):

- lažje gibalno ovirani,
- zmerno gibalno ovirani,
- težje gibalno ovirani,
- težko gibalno ovirani.

Lažje gibalno ovirani otroci imajo slabše gibalne sposobnosti zaradi pomanjkljivosti gibalnih izkušenj. Prisotne so manjše težave na področju senzorične in percepcije. Otroci imajo razvit govor, ki je lahko nepopoln, siromašen, artikulacijsko neizdelan.

Zmerno gibalno ovirani otroci imajo motnje gibov, ki povzročajo zmerno funkcionalno prizadetost. Otroci hodijo na krajše in daljše razdalje brez ali z ortopedskimi pripomočki. Prisoten je senzorni in perceptivni primanjkljaj zaradi pomanjkanja čutno gibalnih izkušenj. Otroku ima govorno motnjo, ki zmanjšuje uspešno komunikacijo z okolico. Govor se razvija ali je nepopolno razvit. Prisotne so lahko lažje motnje psihosocialnega funkcioniranja (čustvene, storilnostne).

Slika 5: Foto: Bogdan Martinčič

Težje gibalno ovirani otroci imajo motnje gibov, ki povzročajo težjo funkcionalno prizadetost. Pri hoji in gibalnih dejavnostih so potrebni pripomočki. Velik izpad imajo na področju percepcije in sensorike. Prisotne so lahko izrazitejša govorna težava, motnje socialnega vedenja in motnje organskega izvora.

Težko gibalno ovirani otroci imajo malo uporabnih gibov. Samostojno gibanje ni možno, so popolnoma odvisni od pomoči. Imajo težko prizadetost na področju senzomotorike in percepcije. Otroci so težko moteni v komunikaciji, sporazumevajo se s pomočjo nebesedne komunikacije. Lahko imajo izrazite težave v psihosocialnem vedenju.

Gibalno ovirani otroci imajo pogosto govorno-jezikovne težave, ki so posledica gibalne motnje. Tako nekateri otroci govorijo počasi in tiho, drugi sunkovito, tretji monotono ... Otrokova vokalizacija je odvisna od kontrole telesa in glave ter koordinacije dihanja. Komunikacija z otrokom naj bo vedno v višini njegovih oči.

■ Prilagoditve časa, prostora in izvajanja dejavnosti (povzeto po: Čas, Kastelic in Šter, 2003)

Gibalno ovirani otrok za pripravo in izvajanje dejavnosti potrebuje več časa kot drugi vrstniki. V skupini mora imeti možnost, da se kljub svoji oviranosti pripravi sam ob minimalni pomoči vrstnikov oziroma odraslih.

Imeti mora možnost izbire med različnimi dejavnostmi glede na njegove interese, želje, sposobnosti itd., ne da bi njegovo dejavnost prekinjali. Potrebno je predvideti daljši čas za dokončanje aktivnosti oziroma njegove dejavnosti načrtovati tako, da jih lahko konča po delih.

Za gibalno oviranega otroka je **prostor** eden od pomembnih dejavnikov pri vključevanju v okolje. Odstraniti je potrebno ovire in otroku omogočiti nemoteno gibanje v športni igralnici, igralnici, sanitarijah, na hodniku, v garderobi ter dostop do drugih prostorov v vrtcu.

Gibalno ovirani otrok potrebuje prilagojen delovni prostor, ortopedske pripomočke in prilagojen didaktični material. Zagotoviti je potrebno možnost izvajanja individualne obravnave v igralnici in po potrebi v ločenem prostoru.

Vključuje se lahko v vse dejavnosti vrtca v okviru svojih zmognosti (sprehodi, izleti, vrtec v naravi, gibalne igre ...) z ustreznimi prilagoditvami. Ob tem odrasli upoštevajo otrokove interese, sposobnosti ter otrokovo zmožnost aktivnega sodelovanja. Otroci v oddelku morajo biti seznanjeni z njegovo gibalno oviro in z oblikami in načini pomoči, ki mu jo lahko nudijo.

Če otrok ne hodi, naj ga odrasli vozijo, potiskajo po igrišču, po prostoru, na odeji, ponjavi, blazini, nizkem vozičku, lahko z njim v naročju plešejo, tečejo, poskakujejo, se vozijo po toboganu, mu pomagajo zlesti na plezala ... Otrok mora uživati v gibanju, zato naj izvaja dejavnosti, pri katerih bo lahko čim bolj samostojen.

Gibalno ovirani otrok naj ima možnost, da se lahko na različne načine izraža. Izvaja naj dejavnosti, pri katerih je lahko uspešen in kjer bodo njegove gibalne težave čim najmanj izražene. Športni pripomočki naj bodo razporejeni tako, da bo otroku omogočen dostop do njih in v dosegu njegovih rok.

Pri načrtovanju dejavnosti je potrebno predvideti, da bo tudi gibalno ovirani otrok našel svoje mesto v skupini. Pravila, ki se oblikujejo v skupini, morajo biti takšna, da veljajo za vse, tudi zanj. Cilji, ki se navezujejo na spoznavanje narave in odnosov v njej, so zelo pomembni, saj ima otrok zaradi svoje okvare pogosto manj možnosti vsakodnevnega pridobivanja izkušenj. Otrok s pomočjo teh dejavnosti spoznava samega sebe, funkcije posameznega dela telesa ter zmožnosti in omejitve lastnega telesa.

■ Otroci z motnjami vedenja in osebnosti

V vrtce so vključeni tudi otroci s posebnimi potrebami v smislu motenj vedenja in osebnosti, ki potrebujejo strokovno obravnavo.

Otroci z motnjami vedenja in osebnosti imajo težave predvsem v prilagajanju (posamezni znaki neustreznega prilagajanja še ne kažejo, da obstaja motenost) (Čas, Kastelic in Šter, 2003):

- otroci, ki izražajo razne telesne težave in motnje,
- otroci z razvadami in navadami,
- otroci z čustvenimi in vedenjskimi znaki neustrezne prilagoditve,
- otroci s težavami in motnjami kontaktov.

Otroci, ki izražajo razne telesne težave in motnje; motnje hranjenja, prebave in izločanja, motnje spanja, težave z dihanjem, alergije in bolečine po telesu, včasih pa so to otroci, ki prihajajo v vrtec z buškami, modricami, ki naj bi bile posledice padcev, v resnici pa gre lahko za grobo fizično ravnanje ali zlorabo s strani staršev.

Otroci z razvadami in navadami; sesanje prstov, grizenje nohtov, vrtenje las, škripanje z zobmi ter motorične navade (t. i. ritmično in samodestruktivno praznjenje, kot je pozibavanje, tolčenje z rokami, butanje z glavo ob zid ...).

Otroci s čustvenimi in vedenjskimi znaki neustrezne prilagoditve; to so otroci s pretirano, pa tudi pasivno trmo, togotnimi izbruhi, razdražljivi, nevarno agresivni otroci, včasih so

taki otroci cmeravi, pretirano plahi, izražajo številne strahove, ljubosumnost ali pa so težko predvidljivega vedenja in nesmotrno aktivni itd.

Slika 6: Foto: Bogdan Martinčič

Otroci s težavami in motnjami kontaktov; lahko se kaže kot samotarstvo, izogibanje vrstnikom, zasmehovanje s strani vrstnikov, ne vključevanje v igre, slabo komuniciranje, strah pred odraslimi, plahost pred vrstniki, lahko pa so tudi taki, ki »nikoli ne ubogajo«, so neprestani uporniki, ne upoštevajo navodil, dogovorov, opozoril, neprestano nagajajo vrstnikom, »izzivajo«, »zahtevajo celega človeka«, grizejo, ščipajo, udarjajo druge otroke, so stalno grobi do odraslih, vrstnikov, živali in stvari. Pri tem pa ne gre toliko za impulzivne izbruhe (kot pri prejšnji opredelitvi), ampak za stalnost v njihovem odnosu.

Bistvo razlikovanja (razvojnih) vedenjskih posebnosti od omejenih vedenjskih težav je v sposobnosti (v znanju in izkušnjah) prepoznati otrokov skriti namen in sporočila določene oblike vedenja – ali se vede drugače kot njegovi vrstniki zato, ker bi rad (spoznal) več, kot (znajo) imajo vrstniki, ali zato, da bi si zagotovil tisto, kar vrstniki (znajo) imajo, njemu pa manjka (izkušnje, sprejetost, sigurnost).

■ Prilagoditve časa, prostora in izvajanja dejavnosti (povzeto po: Čas, Kastelic in Šter, 2003)

Prostorske in časovne prilagoditve za vzgojno težavnejših otrok praviloma niso potrebne, razen predvidevanja, da nekateri otroci pogosteje in hitreje uporabljajo stvari na nepredvidljiv, neobičajen način, zaradi česar lahko pride do poškodb, uhajanja, neupoštevanja pravil v neznanih in potencialno nevarnih situacijah, kot so cesta, živalski vrt itd.

Za neposreden pristop odraslih k vzgojno težavnejšim otrokom (z motečim vedenjem) in tistim, ki kažejo težave na čustvenem področju, je za uspešno vzgojno delo potrebna vzpostavitev in ohranjanje ustreznega osebnega odnosa. Ob tem odrasli ne poskuša komaj vzpostavljenega odnosa uporabiti za doseg drugih ciljev.

Otroka je potrebno sprejeti takega, kakršen je. Zaradi vzgojne težavnosti odrasli otroka ne odklanjajo ali zapostavljajo. Kljub težavam, ki jih otrok povzroča s svojim motečim vedenjem, naj odrasli ostanejo strpni. Za otroka je namreč izrednega pomena, da mu pokažejo svoja čustva in nestrinjanje ob neprimernem

vedenju, vendar morajo to storiti tako, da bo to usmerjeno na kritiko vedenja, ne pa na kritiko otroka kot osebe.

V trenutkih, ko otrok s svojim vedenjem preseže meje dovoljenega, mu odrasli nudijo oporo, tako da se mu približajo (telesno, čustveno); otroku razložijo, kako bi lahko ravnal ustrežneje. Otrokov uspešen poskus je potrebno opaziti ali pohvaliti.

Kadar vzgojno težavnejši otroci s svojim vedenjem ogrozijo sebe ali vrstnike, odrasli smejo in morajo posredovati odločno, saj so odgovorni za njihovo varnost. Pomembno je, da odrasli svoje ravnanje otroku na razumljiv način razložijo in utemeljijo. Pravila, ki jih odrasli postavijo, naj bodo čim bolj jasna, predstavljena na otroku razumljiv način, predvsem pa naj jih ne bo preveč.

Določeno mero motečega vedenja je smiselno tudi dopuščati. Prevelika vnema pri odpravljanju motečega vedenja lahko takšno vedenje celo poveča. Najtežje je presoditi, katero vedenje je "manipulativnega značaja" (ko otrok poskuša nekaj pridobiti zase), katero pa posledica nezmožnosti drugačnega reagiranja. Pogosto je namreč vedenje preplet obeh mehanizmov, zato je pri vodenju teh otrok potrebna velika fleksibilnost.

Odrasli naj poskušajo prepoznati predhodne znake možnega motečega vedenja, da lahko preusmerijo dogajanje, preden pride do nekontroliranega izbruha. Pojav motečega vedenja odrasli preusmerijo tako, da ponudijo druge dejavnosti ali pa moteče vedenje poskušajo izpeljati na bolj konstruktiven način.

Otrokom je potrebno pogosto ponuditi dejavnosti, ki lahko zmanjšujejo razvojne primanjkljaje ali vrzeli, ki so posledica otrokove specifične življenjske situacije in največkrat tudi vzrok ali povod za moteče vedenje. Čustveni primanjkljaji se odpravljajo s prijaznostjo, naklonjenostjo, z izrazom zaželenosti, z drobnimi pozornostmi itd. Pomembno je, da se odrasli pred otrokom ne pretvarjajo, ampak so do njega posebej pozorni.

Slika 7: Foto: Bogdan Martinčič

Primanjkljaji na kognitivnem področju se zmanjšujejo z intenzivnejšim spoznavanjem narave in družbe, bogatenjem besednega zaklada, razvijanjem sposobnosti za ritem, glasbo, likovno ustvarjanje, ples in z razvijanjem raznovrstnih oblik osebne izraznosti. Vzgojno težavni otroci imajo radi materiale, kot so plastelin in glina. Otroci, ki preživijo večji del dneva v stanovanju, pred televizorjem, potrebujejo več gibanja na zraku, v naravi, med ljudmi.

Vedenjsko težavni otroci so pogosto tudi gibalno manj spretni, kar slabo vpliva na njihovo samopodobo. Z izvajanjem raznovrstnih gibalnih/športnih dejavnosti otroci spoznavajo značilnosti in zmožnosti lastnega telesa, kar je pomembno za človekovo samopodobo. Otroci zadovoljijo tudi svoje naravne potrebe po gibanju in igri ter razvijajo svoje gibalne, funkcionalne in druge sposobnosti.

■ Sklep

Otroci s posebnimi potrebami, ki se vključujejo v redne oddelke vrtcev, potrebujejo prilagojene pogoje za optimalen razvoj in učenje v predšolskem obdobju. V vrtcih jim tako zagotavljajo vključitev v oddelke z manjšim številom otrok, individualno prilagojeno delo strokovnih delavcev glede na specifične potrebe otrok in dodatno individualno strokovno pomoč zunaj oddelka.

Pristop vključevanja otrok s posebnimi potrebami v redne oddelke vrtca mnogi strokovnjaki ocenjujejo kot najboljšo prakso. Vključevanje otrok s posebnimi potrebami med druge vrstnike omogoča otroku s posebnimi potrebami razvoj njegovih potencialov in sposobnosti, stike z vrstniki in lažjo socializacijo. Neprecenljive izkušnje dobijo tudi drugi otroci, ko se ob vključitvi otroka s posebnimi potrebami srečajo z drugačnostjo (Nemec in Krajnc, 2011). Učijo se strpnosti, premagovanja predsodkov, razumevanja in spoštovanja vsakega človeka kot enkratnega in vrednega posameznika.

■ Literatura

1. *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS.* (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
2. Čas, M., Kastelic, L., Šter, M. idr. (2003). *Navodila h kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami* (<http://www.mss.gov.si>).
3. Lebarič, N., Kobal Grum, D. in Kolenc, J. (2006). *Socialna integracija otrok s posebnimi potrebami*. Radovljica: Didakta d.o.o.
4. Nemec, B. in Krajnc, M. (2011). *Razvoj in učenje predšolskega otroka*. Ljubljana: Grafenauer založba d.o.o.
5. Schmidt, M. (2004). Na poti k integraciji/inkluziji v osnovni šoli. *Šolsko polje*, 15 (3-4), 65–81.
6. Zore, N. (2009). Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v vrtec – integracija. *Vzgoja in izobraževanje*, (5-6), 37–39.
7. Videmšek, M. in Pišot, R. (2007). *Šport za najmlajše*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.

Prof. dr. Mateja Videmšek
Univerza v Ljubljani, Fakulteta za šport,
Gortanova 22, 1000 Ljubljana – katedra za predšolsko športno
vzgojo
mateja.videmsek@fsp.uni-lj.si